

een be-
stelt
sionele
duidelijk
alle stu-
na te
er gods-
wel den
schreven
en. Ook
loofsfor-
allen te
bereid
ens- en
de gees-
ren, met
elen, die
n grond-
in haar
tot het
a tot en
en we-
grond en
sling van
behoef-
tijd."

ander:
Christus

van Hem
ereld to

elling in
ending."

bestaat,
formeer-

is deze
staande

ben me-
Synode

gekomen
Bavinck

geldt het
Bij het

wereld-
g onmis-

C. S. V.
confes-

waarde
dwaling,

menschen
pdat elk

erken in
nfessies

hun on-
de weg-

maar de
stelijk le-

ere over-
id, maar

idenheid.
S. V. hij

rk. Zelfs
dit ook

hiter, dat
f. Kohn-

18, en het
andere.

bij velen
ren kee-

dezuiken
llen zijn.

ende, dat
ig zullen

den, dat
geestelijk

ar in de
V. velen

ben, zul-

de heer-

denis in

, begrijpt

V. Onze

fwijkende

sept wor-

En Gere-

C. S. V.

ewust te

e vatten,

en zij in

op hun

den zou zoeken te vermijden, zou zeker heelslecht zijn Christelijke roeping verstaan. Maar een belang-rijke paedagogische vraag is, tot hoelang die aan-aking zooveel mogelijk vermeden moet worden. Velen willen de aanraking met Christenen van an-der geloofsopvatting verschuiven tot na den tijd van voltooiing der studie. Vooral de vriendschap-pelijke omgang en de aankweeking van gemeen-schapsgevoel met Christenen van onjuiste opvat-ting wordt gevaarlijk geacht. Tegenover de wereld, het ongelooft, voelt men als vanzelf de antithese, maar in den omgang met sympathieke Christenen van afwijkende richting verliest men licht de Gere-formeerde overtuiging, als deze nog niet door stu-die en nadenken en levenservaring heel diep is ingeworteld. Anderen (onder wie ook ik) geven een ander antwoord op deze paedagogische vraag. Zij beschouwen de studentenwereld als een voor-vorming van de groote maatschappij. En zij achten het een voordeel, als de verhoudingen van de groote maatschappij op kleine schaal gevonden worden in de studentenwereld. De studentenleef-tijd is een leerschool, niet alleen van wetenschap-pelijke kennis, maar ook van omgang met anders-denken, een oefenschool om te leeren samen-werken met anderen, een praktische oefening in den wapenhandel. In de kennismaking met men-schen van anderen geest ligt een noodzakelijk ele-ment van geestesontwikkeling, ook voor de latere vervulling van onze Christelijke taak. Zulk een praktijk van omgang kan beter dan studie ervan overtuigen, hoezeer het Christendom onzer dagen behoefte heeft aan een belijning, gelijk ze gevonden wordt in onze Gereformeerde opvatting. Gerefor-meerde studenten kunnen een groot voordeel ver-werven en een rijken zegen genieten in een Ver-eeniging als de N. C. S. V. Ik ben dankbaar voor wat de N. C. S. V. mij gegeven heeft, en ik ben me van geen verlies door haar bewust. Er is zeker moeilijk een algemeene regel te stellen, daar ook jonge menschen zoo verschillend zijn, ieder geval dient op zichzelf beoordeeld te worden. Maar in het algemeen zal toch niet gezegd mogen worden, dat onze aanstaande leidslieden van het Gerefor-meerde volk in hun studentenjaren zóó slap van over-tuiging zijn, dat elke aanraking met andersden-kenden hun overtuiging in gevaar brengen zal. Dan zou men gaan vreezen voor de kracht en voor de toekomst van onze beginselen. Nu heb ik hierbij nog buiten beschouwing gelaten, hoeveel goeden invloed onze studenten in de N. C. S. V. kunnen oefenen. Onze Gereformeerde studenten hebben m.i. de N. C. S. V. noodig, maar de N. C. S. V. heeft evenzeer onze studenten noodig. Het Gere-formeerd element, de Gereformeerde invloed, kan voor de N. C. S. V. tot rijken zegen zijn. In het zooeven verschenen Jaarboekje der N. C. S. V. voor 1921 zegt het jaarverslag: „Dat het door de N. C. S. V. ten zeerste betreurd zou worden, wan-neer onverhoopt het gereformeerde element eens vrijwel geheel uit haar mocht verdwijnen, behoef ik zeker niet te zeggen. Reeds sinds jaren neemt het een zeer gewaardeerde plaats in in allerlei arbeid der N. C. S. V. en wanneer wij het er in het verleden eens uit wegdenken, dan zou de ont-wikkeling der N. C. S. V. in menig opzicht toch wel anders geweest zijn. Indien de Gereformeer-den zich en masse onttrokken, dan zou vermoe-delijk in de toekomst de ontwikkeling der N. C. S. V. ook wel anders worden, maar de verant-woordelijkheid daarvoor treft dan niet ons, maar hen die zich onttrekken. Van Gereformeerde zijde kan men zoo vaak hooren over de verantwoordelijkheid die men draagt doordat men meedoet, maar er is evenzeer een verantwoordelijkheid, die men heeft voor de gevolgen zijner onthouding."

In de N. C. S. V. heeft de zendingsgedachte altijd sterk geleefd. Van de vijf zendingsavonden, die ik als student heb bijgewoond, waren er drie be-legd door de N. C. S. V. Ook mijn zendingsliefde heeft aan de N. C. S. V. iets te danken.

Bij al het verschil van gevoelen onder ons kun-nen wij ons wellicht vereenigen in de uitspraak der Synode, dat wij waardeeren het goede door de N. C. S. V. bedoeld en gewerkt; en in den wensch op haar zilveren feest, dat zij ook verder veel goeds bedoelen en werken, ja door Gods ge-nade niets anders dan goeds bedoelen en werken mag.

H. A. VAN ANDEL.

LITERATUUR EN KUNST.

Moderne letterkunde en Christelijke opvoeding.

XVII.

Opvoedkundige plicht.

Laat ons nu verstandig zijn, en het enorm mooi-lijke en ingewikkelde vraagstuk van de verhouding van „christendom en kunst" niet maar zoo „gele-gentlich" zoeken op te lossen, naar onze persoon-lijke gesteldheid tegenover de kunst. Het is buitengewoon (of misschien moet ik zeggen: ge-woon) dom en onnoozel tegen de kunst te fulmi-neeren, omdat men zelf zoo ongeveer het gevoels-vermogen ten opzichte van de schoonheidsopen-baring mist. Dit persoonlijk gemis, dat door het aangeboren egoïsme leidt tot antipathie (want de

mensch haat gaarne hetgeen hij onmachtig is te waardeeren, omdat het zijn armoede onidekt), mag toch zeker niet de maatstaf zijn, waarnaar men het probleem der kunstbeschouwing oordeelt.

Iets anders staat de kwestie, waarop wij in het vorig artikel even doelden, namelijk, dat sommigen de kunst negeeren uit vromen angst voor de beloof-verende macht die van haar uitgaat op de ont-vankelijke ziel. Hier is dus niet bots on gevoelig-heid, maar veeleer een onevenwichtige fijngevoel-ligheid de oorzaak, dat men een bord: verboden toegang, spijkt op den tempel van de kunst.

De zaak is gewichtig genoeg er ook in onze beschouwingen een ernstig woordje aan te wijden, vooral omdat in den laatste tijd door enkele „voorgangers" van deze persoonlijke verhouding een soort stelsel wordt gemaakt.

Naar ik meen is Seerp Anema de eerste geweest, die den staf brak over de moderne letterkunde, omdat hij ze onverenigbaar achtte met een har-telijk christendom. Van hem is immers het radi-cale vonnis: ik snijd, tusschen mij en die kunst, (n.l. van de Tachtigers), het tafellaken door.

Geerten Gossaert, de veelbelovende kunstenaar, door Carel Scharten een tweede Bilderdijk geprezen, trok zich op ongeveer dezelfde gronden uit „de kunst" terug, en borg zijn harp achter slot en grendel. Ja, bij hem ging de antithese nog verder: de ziel kan geen twee heeren dienen, zij kan niet Christus dienen en de kunst!

In „Den Gulden Winckel" (jaargang 1918) is over deze zeker opzienbarende retraits een belang-wekkende gedachtenwisseling gevoerd, en o.a. door A. Dorst de algemeene verhouding van christen-dom en kunst besproken op een wijze, die noch voor de hedendaagsche kunst, noch voor het hui-dig christendom, bepaald vleidend is te noemen.

Zijn oordeel komt hierop neer.

Het moet geen verwondering wekken, wan-neer ernstige menschen breken met de kunst, daar juist de oppervlakkigen, die in hun christendom geen waarachtig zielevoedsel von-den, in kunst-gedoe bevrediging zoeken. Ietwat zuur zegt hij: „De nieuwe voorstelling van de verbondsidee maakt al die jongelui „ge-loovigen" desnoods tegen wil en dank, omdat zij „het zaad der kerk" zijn. Zij worden in schijn verrijkt met geestelijke goederen, die zij niet bezitten, en die hen dus voor geestelijke armoede niet vrijwaren kunnen. Geen wonder, dat zij het ledige hunner ziel, dat niet vervuld kan worden met de ideale goederen des Evangelies, welke zij zich niet waarlijk meer toeëigenen kunnen, grijpen naar het-geen wel in hun bereik ligt, en waar zij inderdaad behoefte aan hebben."

De kunst wordt dus volgens Dorst een soort surrogaat voor het christendom, zoodra dit chris-tendom onttaart is in dogmatisme en dorre recht-zinnigheid.

Ik geloof, dat hij hier een waarheid openidekt, die paedagogische betekenis heeft tot zelf-ontdek-king.

Laten de „jongeren" luisteren en zich schamen als het van hen waar is, dat een muze de plaats inneemt van hun God.

Maar de lezer voelt, dat wat de heer Dorst hier zegt van de absorbeerende kracht der kunst ten opzichte van godsdienst-leege zielen, nog niets be-slist over de algemeene verhouding van christen-dom en kunst.

Menschen, ook „gereformeerde" menschen, voor wie het christendom geen innerlijk-geestelijke waar-de heeft, zijn er velen, en het is natuurlijk dat hun naar „vervulling" smachtende zielen zich uitstrekken naar iets anders dan naar den „verborgen God", maar dat andere is niet alleen de kunst, het is zeer zelden de kunst, omdat de meesten den artis-tieken adel missen. Wie den vrede van het chris-tendom mist, zoekt veeleer de verdooving van zijn zielepijn in ontspanning (ook in de literatuur), in de sport, in den arbeid, misschien in den arbeid (vooral wanneer het winstbejag in het spel komt) het meest, maar zal iemand uit dit feit een veroor-deelende conclusie mogen trekken ten opzichte van de verhouding dezer dingen tot het christendom?

Men gevoelt, dat het accidenteele, het abnormale, niet de wet mag stellen aan het beginsel. Om het in den gewonen term te zeggen: het misbruik heft het gebruik niet op.

Ik vrees, dat de genoemde kunstenaars zich op een ascetischen weg bewegen, waar zij onrecht doen zoowel aan de kunst als aan het christendom.

De heer Dorst zegt immers: „Het wezen van het „apostolisch christendom" is, dat de mensch een arme zondaar is voor God, bevend om zijn zonde. Wanneer die gedachte den mensch werke-lijk aangrijpt, en beheerscht, dan verliest de kunst op eenmaal al haar waarde, en is er in de ziel alleen behoefte aan redding en verlossing." Het oude woord: waar uw schat is, daar zal uw hart zijn, heeft nog niet geheel zijn betekenis verloren."

Wel geeft Dorst toe, dat christendom en kunst niet vijandig tegenover elkander staan, maar hij laat volgen: „De visch leeft in het water, de vogel in de lucht. De ziel, die werkelijk ademt in de gemeenschap met Jezus Christus, als haar Hei-land en Verlosser, laat alle kunst ledig en koud."

Dus tóch een antithese! Ja, laat ons dit nuchter en consequent indenken.

Indien deze levensbeschouwing waar is, behoeven wij geen woord meer aan het vraagstuk van „mo-derne letterkunde en christelijke opvoeding" te ver-spillen. Dan is de eisch: absolute onthouding, to-tale scheiding, — en met dien eisch is de groote zaak ten finale beslist.

Maar zóó negatief lost de christen de zware cultuurproblemen, die zijn eeuw hem stelt, niet op. Wie zoo spreekt lost eigenlijk heelmaal niets op, maar hakt het vraagstuk dood.

De grove fout, die de genoemde kunstbroeders (ernstig doelend) begaan, is deze, dat zij, gelijk we reeds boven typeerden, het vraagsink naar per-sonlijke gesteldheid beslissen.

Nu heeft de persoonlijke „ligging" zeker een niet te verwaarloozen betekenis. Laten wij het ons voor gezegd houden, wanneer zulke mannen, die in de kunst en het christendom hebben dóór-voeld, verklaren, dat naar hun „bevinding" bei-de onverenigbaar zijn.

De verstandige opvoeder moet gewoonlijk met waarschuwen beginnen. De vreeze kan een goede raadgeefster zijn, speciaal op het moerassige veld der kunst. Ook wij willen vooropstellen, dat het huwelijk tusschen christendom en kunst in vele gevallen een „gemengd huwelijk" is, waarbij het christendom wordt „de lijdende partij". Wij willen nog verder gaan en op de geschiedenis van het christendom wijzen ten voorbeeld, dat, waar het christendom kwijn te staan tegenover de cultuur, of ook waar ze haar eigen cultuur uit eigen levens-bron schiep, veelal de religie door de „wereld" overwoekerd en het kind van de rekening werd. Ook in ons land is de calvinistische cultuur van de 17de en 18de eeuw aan den bloei van het mystieke leven niet bevorderlijk geweest. En het staat te bezien, of het christendom in deze eeuw bij machte zal zijn, eenzijdigs het hoofd te bieden aan de onvergelykelijke, vooral op het gebied der letterkunde, in ongekende schoonheid pralende, cul-tuur, die de buitenchristelijke wereld schiep, en anderzijds zelve kracht heeft aan een eigene, Gode-behaaglijke, cultuur het leven te schenken, waar-mede het in zijn kring zelfgenoegzaam kan zijn.

Ronduit en van harte gesproken, indien wij de keuze hadden tusschen een kunstarm christen-dom, maar dan innerlijk sterk en zalig door het verborgen leven met God, en een in vormenschoonheid prijkend christendom, dat de vroomheid in gevaar brengt, we zouden zonder aarzelen zeggen: Laat ons het christendom kiezen „zonder gedaante en heerlijkheid", het sobere christendom van de heiligen der eerste dagen.

Maar... idealistische broeder, gij hebt de keuze niet.

De gloriëdagen van de kerk achter gesloten deuren en in de diepe catacomben keeren niet terug.

God stelt u „in het leven", en dat niet alleen met de negatieve taak uw arme ziel „onbesmet te bewa-ren van de wereld", maar met den positieven plicht de wereld te overwinnen met het evangelie en het leven door uw arbeid te heiligen tot Gods eer.

Principieel gesproken is de kwestie van de verhouding van christendom en kunst voor hem, die in de gereformeerde wereldbeschouwing leeft, in het geheel geen probleem.

Voor den gereformeerden christen, die de eerste bede van het Onze Vader verklaart als een bede om God te kennen en te roemen in al zijn wer-ken, waarin zijne deugden klaarkijk schijnen; die de verlossing beschouwt als een herschepping van de natuur, en de bekeering als een opstanding van den mensch Gods, geroepen tot alle werk Gods volmaaktelijk te zijn toegerust; — voor dien christen is onthouding tegenover de kunst, en an-dere dingen in het natuurlijk leven, die wellicht nog veel gevaarlijker zijn voor zijn vroomheid dan de kunst, namelijk handel, vakorganisatie, weten-schap, — niet anders als onverschoonbare wereld-vlucht.

En trouwens, al zouft gij willen vluchten voor de hedendaagsche cultuur, en bijzonderlijk voor de moderne letterkunde, die buiten de christelijke sfeer is opgebloeid, ge zijt met uw ascetisch profetisme reeds telaar, omdat de nieuwe kunst, gelijk we in onze vorige artikelen breedvoerig hebben aange-toond, ten deele reeds bezit nam van uw „erf", en door haar praestaties, zult ge niet al uw ter-rein verliezen, u tot een eigen christelijke kunst verplicht.

B. W.

PERS-SCHOUW.

Anthroposofische opvoeding.

Dr. Steiner is dan zijn rondreis door ons land begonnen. Te Amsterdam en te Hilversum „las" hij voor een vrij talrijk publiek. Hij heeft een reeks wijsgeerige en een reeks opvoedkundige lezingen. Bij sommige geeft hij ook vertooningen van euryth-mische bewegingskunst, waartoe ook de dans be-hoort. Die vertooningen schijnen echter bij het Hollandsche publiek niet in den smaak te vallen. Natuurlijk bejveren de bladen zich hun lezers in te wijden in de denkbeelden van dezen „merk-waardigen man". Een echt kort orienteerend arti-kel lazen we nog niet. Gaven we de vorige week uit de „Hervorming" een overzicht over zijn leven